

FN

CRC

**Konvensjonen om
barnets rettigheter**

Distr.
GENERELL

CRC/C/GC/12
20. juli 2009

KOMITEEN FOR BARNETS RETTIGHETER

Komiteens femtiførste sesjon

Genève, 25. mai - 12. juni 2009

GENERELL KOMMENTAR NR. 12 (2009)

Barnets rett til å bli hørt

INNHold

	<i>punkt</i>	<i>side</i>
I. INNLEDNING	1 - 7	5
II. FORMÅL	8	6
III. RETTEN TIL Å BLI HØRT: EN RETT FOR DEN ENKELTE OG FOR GRUPPER AV BARN	9 - 136	7
A. Juridisk analyse	15 - 67	8
1. Analyse av ordlyden i artikkel 12	19 - 39	8
a) Artikkel 12 nr. 1	19 - 31	8
i) “Skal garantere”	19	8
ii) “I stand til å danne seg egne synspunkter”	20 - 21	9
iii) “Retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter”	22 - 25	10
iv) “I alle forhold som vedrører barnet”	26 - 27	10
v) “Og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet”	28 - 31	11
b) Artikkel 12 nr. 2	32 - 39	11
i) “Anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet”	32 - 34	11
ii) “Enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ”	35 - 37	12
iii) “På en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett”	38 - 39	12
2. Tiltak for å gjennomføre barnets rett til å bli hørt	40 - 47	12
a) Forberedelser	41	13
b) Høringen	42 - 43	13
c) Vurdering av barnets kapasitet	44	13

INNHold (forts.)

	<i>punkt</i>	<i>side</i>
d) Informasjon om hvilken vekt man har tillagt barnets synspunkter (tilbakemelding)	45	13
e) Klager, oppreisning og erstatning	46 - 47	13
3. Partenes forpliktelser	48 - 67	14
a) Partenes grunnleggende forpliktelser	48 - 49	14
b) Spesifikke forpliktelser i forbindelse med rettslige og administrative prosesser	50 - 67	15
i) Barnets rett til å bli hørt i sivile saker	50 - 56	15
Skilsmisse og separasjon	51 - 52	15
Atskillelse fra foreldrene og alternativ omsorg .	53 - 54	15
Adopsjon og <i>kafala</i> etter islamsk lov	55 - 56	15
ii) Barnets rett til å bli hørt i straffesaker	57 - 64	16
Barn som bryter loven	58 - 61	16
Barn som er ofre eller vitner	62 - 64	16
iii) Barnets rett til å bli hørt i administrative saker	65 - 67	17
B. Retten til å bli hørt og sammenhengen med andre bestemmelser i konvensjonen	68 - 88	17
1. Artikkel 12 og artikkel 3	70 - 74	18
2. Artikkel 12 og artiklene 2 og 6	75 - 79	18
3. Artikkel 12 og artiklene 13 og 17	80 - 83	19
4. Artikkel 12 og artikkel 5	84 - 85	20
5. Artikkel 12 og gjennomføringen av barns rettigheter i sin alminnelighet	86 - 88	21

INNHold (forts.)

	<i>punkt</i>	<i>side</i>
C. Gjennomføringen av retten til å bli hørt i forskjellige sammenhenger og situasjoner	89 - 131	21
1. I familien	90 - 96	21
2. I alternative omsorgsordninger	97	22
3. Innenfor helseomsorgen	98 - 104	23
4. Innenfor skole og utdanning	105 - 114	24
5. I lek, rekreasjon, sport og kulturelle aktiviteter	115	25
6. På arbeidsplassen	116 - 117	26
7. I forbindelse med vold og voldsforebygging	118 - 121	26
8. I utviklingen av forebyggende strategier	122	27
9. I innvandrings- og asylsaker	123 - 124	27
10. I krisesituasjoner	125 - 126	28
11. I nasjonale og internasjonale sammenhenger	127 - 131	28
D. Grunnleggende krav til gjennomføringen av barnets rett til å bli hørt	132 - 134	29
E. Konklusjoner	135 - 136	31

Barnets rett til å bli hørt

Artikkel 12 i Konvensjonen om barnets rettigheter slår fast:

“1. Partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.

2. For dette formål skal barnet særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ, på en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett.”

I. INNLEDNING

1. Artikkel 12 i Konvensjonen om barnets rettigheter (konvensjonen) er en unik bestemmelse i en menneskerettighetstraktat. Den tar for seg den rettslige og sosiale statusen til barn, som på den ene side ikke er fullt ut selvstendig, slik som voksne, men som på den annen side like fullt er innehavere av rettigheter. Artikkel 12 nr. 1 garanterer ethvert barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunktene i alle forhold som vedrører barnet, og pålegger partene å tillegge barnets synspunkter behørig vekt, i samsvar med dets alder og modenhet. Artikkel 12 nr. 2 slår fast at barnet særlig skal ha rett til å bli hørt i enhver rettslig eller administrativ saksbehandling som angår barnet.

2. Alle barns rett til å bli hørt og til å bli tatt alvorlig er en av de grunnleggende verdiene i konvensjonen. Komiteen for barnets rettigheter (komiteen) har slått fast at artikkel 12 utgjør et av de fire generelle prinsippene i konvensjonen - de andre er retten til ikke-diskriminering, retten til liv og utvikling og prinsippet om at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn -, noe som understreker det faktum at denne artikkelen ikke bare etablerer en rettighet i seg selv, men at den også skal tas hensyn til ved fortolkningen og gjennomføringen av alle andre rettigheter.

3. Siden konvensjonen ble vedtatt i 1989, er det gjort betydelig framgang på lokalt, nasjonalt, regionalt og globalt nivå når det gjelder utvikling av lovgivning, politikk og metoder for å fremme gjennomføringen av artikkel 12. I de senere år har det utviklet seg en utbredt praksis som går under den vide betegnelsen “deltakelse”. Dette begrepet forekommer ikke i teksten i artikkel 12, men det har utviklet seg etter hvert og er nå allment brukt for å beskrive pågående prosesser som bl.a. omfatter informasjonsutveksling og dialog mellom barn og voksne, basert på gjensidig respekt, og der barn kan erfare hvordan deres synspunkter og voksnes synspunkter blir tatt hensyn til og former resultatet av disse prosessene.

4. Partene stadfestet sitt engasjement for gjennomføring av artikkel 12 under generalforsamlingens 27. spesialsesjon, om barn, i 2002.¹ Komiteen merker seg imidlertid at gjennomføringen av barns rett til å gi uttrykk for sine synspunkter om de mange saker som angår dem, og til å få disse synspunktene behørig vektlagt, fortsatt hindres av tradisjonell praksis og

¹ Resolusjon S-27/2: “En verden som passer for barn”, vedtatt av FNs generalforsamling i 2002.

tradisjonelle holdninger, og av politiske og økonomiske barrierer, i de fleste samfunn rundt om i verden. Mange barn opplever vanskeligheter, men komiteen erkjenner at særlig visse grupper av barn, herunder små barn og barn som tilhører marginaliserte og svakerestilte grupper, støter på store hindringer i utøvelsen av denne rettigheten. Komiteen er også bekymret over kvaliteten på praksisen som anvendes for å følge opp artikkelen mange steder. Det er behov for en bedre forståelse av hva artikkel 12 innebærer, og hvordan den kan gjennomføres fullt ut for alle barn.

5. I 2006 arrangerte komiteen en dag med generell diskusjon om barnets rett til å bli hørt, for å klargjøre hensikten med artikkel 12 og dens betydning, artikkelens tilknytning til andre artikler og hvilke mangler, gode framgangsmåter og prioriteringsspørsmål som må settes på dagsordenen for å fremme gjennomføringen av denne rettigheten.² Denne generelle kommentaren er et resultat av den utveksling av informasjon som fant sted på den generelle diskusjonsdagen, herunder informasjon fra barna selv, den samlede erfaring fra komiteens gjennomgang av partenes rapporter og den meget betydelige sakkunnskap som er utviklet og erfaring som er høstet av regjeringer, frivillige organisasjoner, lokale organisasjoner og utviklingsorganisasjoner, og av barna selv, under arbeidet med å omsette rettigheten i artikkel 12 i praksis.

6. Denne generelle kommentaren vil først presentere en juridisk analyse av de to avsnittene artikkel 12 består av, og deretter forklare hva som kreves for en full realisering av denne rettigheten, herunder særlig i rettslige og administrative prosesser (del A). I del B vil sammenhengen mellom artikkel 12 og de tre andre generelle prinsippene i konvensjonen, og forholdet mellom artikkel 12 og andre artikler, bli drøftet. Kravene til gjennomføring av barnets rett til å bli hørt i ulike situasjoner og sammenhenger, og følgene av at denne retten blir realisert, skisseres opp i del C. Del D legger fram de grunnleggende kravene til gjennomføring av denne rettigheten, og konklusjonene presenteres i del E.

7. Komiteen anbefaler partene å distribuere denne generelle kommentaren på bred basis innenfor regjeringen og forvaltningen og til barn og det sivile samfunn. Dette innebærer at kommentaren må oversettes til de relevante språk, og at barnevennlige utgaver må utarbeides og gjøres tilgjengelig. Det må holdes arbeidsmøter og seminarer, for å drøfte hvilke implikasjoner kommentaren har, og hvordan den best kan implementeres, og kommentaren må inkorporeres i opplæringen for alle fagpersoner som arbeider for og med barn.

II. FORMÅL

8. Hovedformålet med denne generelle kommentaren er å hjelpe partene med å gjennomføre artikkel 12 på en effektiv måte. Den søker i den forbindelse å:

- styrke forståelsen for hensikten med artikkel 12 og hvilke implikasjoner artikkelen har for regjeringer, interessenter, frivillige organisasjoner og samfunnet som helhet,

² Se anbefalingene etter dagen med generell diskusjon i 2006, om barnets rett til å bli hørt, på: http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/discussion/Final_Recommendations_after_DGD.doc.

- utdype hva som trengs av lovgivning, politikk og praksis for å gjennomføre artikkel 12 fullt ut,
- framheve positive tilnærmingsmåter til gjennomføring av artikkel 12, ved å nyttiggjøre seg komiteens erfaring som overvåkingsorgan,
- foreslå grunnleggende krav til egnede måter å tillegge barns synspunkter behørig vekt på, i alle forhold som vedrører dem.

III. RETTEN TIL Å BLI HØRT: EN RETT FOR DEN ENKELTE OG FOR GRUPPER AV BARN

9. Denne generelle kommentaren er strukturert i henhold til komiteens distinksjon mellom retten hvert enkelt barn har til å bli hørt, og retten barn har til å bli hørt som gruppe (f.eks. en skoleklasse, barna i et lokalsamfunn, barna i et land, barn med nedsatt funksjonsevne eller jenter). Dette er en relevant distinksjon fordi konvensjonen presiserer at partene skal sikre barnets rett til å bli hørt i samsvar med barnets alder og modenhet (se den juridiske analysen av artikkel 12 nr. 1 og 2 nedenfor).

10. Forutsetningene alder og modenhet kan vurderes når et barn som enkeltindivid blir hørt, og også når en gruppe barn velger å gi uttrykk for sine synspunkter. Oppgaven med å vurdere et barns alder og modenhet er lettere når den aktuelle gruppen er en komponent av en varig struktur, som f.eks. en familie, en skoleklasse eller innbyggerne i et bestemt lokalsamfunn, mens den er mer komplisert når barn uttrykker seg kollektivt. Selv om det kan by på problemer å vurdere barnas alder og modenhet, skal partene overveie å høre dem som gruppe, og komiteen anbefaler på det sterkeste at partene gjør alt de kan for å lytte til eller innhente synspunkter fra barna når de snakker på vegne av gruppen.

11. Partene skal oppmuntre barna til å danne seg synspunkter på et fritt og selvstendig grunnlag og sørge for et miljø som gjør det mulig for barna å utøve retten til å bli hørt.

12. Synspunktene barna kommer med kan tilføre relevante perspektiver og relevant erfaring, og bør tas med i vurderingen når beslutninger skal treffes, politiske programmer skal utformes og lover og/eller tiltak skal utarbeides, samt ved evalueringen av disse.

13. Disse prosessene går vanligvis under betegnelsen "deltakelse". Utøvelsen av barnets eller barnas rett til å bli hørt er et avgjørende element i slike prosesser. Begrepet "deltakelse" markerer at det å inkludere barn i en prosess ikke skal være noe forbigående, men utgangspunktet for en aktiv utveksling av synspunkter mellom barn og voksne om utviklingen av politiske linjer, programmer og tiltak i alle sammenhenger som er relevante for barns liv.

14. I del A (Juridisk analyse) i denne generelle kommentaren tar komiteen for seg det enkelte barns rett til å bli hørt. I del C (Gjennomføringen av retten til å bli hørt i ulike sammenhenger og situasjoner) vurderer komiteen både det enkelte barns rett til å bli hørt og barns rett til å bli hørt som gruppe.

A. Juridisk analyse

15. Artikkel 12 i konvensjonen stadfester ethvert barns rett til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter i alle forhold som vedrører det, og retten til å kreve at det blir tatt behørig hensyn til disse synspunktene, i samsvar med barnets alder og modenhet. Dette innebærer at partene er pålagt en klar juridisk forpliktelse til å erkjenne denne retten og sørge for at den blir realisert, gjennom å lytte til barnas synspunkter og tillegge dem behørig vekt. Denne forpliktelsen forutsetter at partene enten direkte garanterer denne retten i sine respektive rettssystemer, eller at de vedtar eller endrer på lover, slik at alle barn fullt ut kan nyte godt av denne retten.

16. Barnet har imidlertid også rett til å la være å utøve denne rettigheten. Det å gi uttrykk for sine synspunkter er et valg barnet har, ikke en forpliktelse. Partene skal sørge for at barnet får all den informasjon og den veiledning det trenger, for å ta en avgjørelse som er til hans eller hennes beste.

17. Artikkel 12 som generelt prinsipp innebærer at partene skal bestrebe seg på å sørge for at fortolkningen og gjennomføringen av alle andre rettigheter i konvensjonen skjer med denne rettigheten som styrende prinsipp.³

18. Artikkel 12 innebærer at barnet har rettigheter som gir det innflytelse over sitt eget liv, og ikke bare rettigheter på grunn av sin sårbarhet (retten til beskyttelse) eller sin avhengighet av voksne (retten til omsorg).⁴ Konvensjonen anerkjenner barnet som innehaver av rettigheter, og det at nesten alle land har ratifisert dette internasjonale dokumentet, understreker denne statusen som barnet har, og som er klart uttrykt i artikkel 12.

1. Analyse av ordlyden i artikkel 12

a) Artikkel 12 nr. 1

i) “Skal garantere”

19. Artikkel 12 nr. 1 slår fast at partene “skal garantere” barnets rett til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter. “Skal garantere” er en spesielt kraftfull juridisk term som ikke etterlater noe rom for skjønn fra partenes side. Partene er derfor strengt forpliktet til å treffe egnede tiltak for å gjennomføre denne retten fullt ut for alle barn. Denne forpliktelsen inneholder to elementer, som skal sikre at det opprettes mekanismer for å be barnet gi uttrykk for sine synspunkter i alle forhold som vedrører han/henne, og for å tillegge disse synspunktene behørig vekt.

³ Se komiteens generelle kommentar nr. 5 (2003), om generelle tiltak for gjennomføring av Konvensjonen om barnets rettigheter (CRC/GC/2003/5).

⁴ På engelsk blir konvensjonen ofte referert til med de tre p'er: *provision, protection and participation* (omsorg, beskyttelse og deltakelse).

ii) “I stand til å danne seg egne synspunkter”

20. Partene skal garantere ethvert barn som er “i stand til å danne seg egne synspunkter”, retten til å bli hørt. Denne formuleringen skal ikke ses på som en begrensning, men heller som en forpliktelse for partene til å vurdere barnets evne til å danne seg en selvstendig oppfatning, i den grad det er mulig. Dette betyr at partene ikke bare kan anta at et barn ikke er i stand til å gi uttrykk for egne oppfatninger. Tvert imot skal partene gå ut fra at barnet har evne til å danne seg egne synspunkter, og erkjenne at hun eller han har rett til å gi uttrykk for disse synspunktene. Det skal ikke være opp til barnet å først bevise at det har denne evnen.

21. Komiteen understreker at artikkel 12 ikke setter noen aldersgrense for barnets rett til å uttrykke sine synspunkter, og komiteen fraråder at partene innfører aldersgrenser, enten det er i lovverket eller i gjeldende praksis, ettersom dette vil begrense barnets rett til å bli hørt i alle forhold som vedrører han eller henne. I den forbindelse vil komiteen understreke følgende:

- For det første understreket komiteen i sine anbefalinger etter dagen med generell diskusjon om gjennomføring av barns rettigheter i tidlig barndom, i 2004, at forestillingen om barnet som rettighetshaver skal være “... forankret i barnets daglige liv fra det tidligste stadiet av barndommen”.⁵ Forskning viser at barn kan danne seg egne synspunkter fra de er ganske små, selv om de ikke nødvendigvis er i stand til å uttrykke dem i ord.⁶ En fullstendig gjennomføring av artikkel 12 forutsetter derfor anerkjennelse av og respekt for ikke-verbale former for kommunikasjon, herunder lek, kroppsspråk, ansiktsuttrykk og tegning og maling, som små barn gjerne viser sin forståelse og sine valg eller preferanser gjennom.
- For det andre er det ikke nødvendig at barnet har omfattende kunnskaper om alle sider ved de forhold som berører han eller henne, så lenge barnet har tilstrekkelig forståelse til å kunne danne seg en egen oppfatning om saken.
- For det tredje er partene også forpliktet til å sørge for at denne retten blir gjennomført for de barna som har problemer med å få uttrykt sine synspunkter. For eksempel bør barn med nedsatt funksjonsevne utstyres med, og gjøres i stand til å bruke, de kommunikasjons hjelpemidler som de trenger for å kunne gi uttrykk for sine synspunkter. Det må også gjøres en innsats for å anerkjenne og gjennomføre retten til å gi uttrykk for egne synspunkter for barn som tilhører minoriteter og urbefolkninger, og for innvandrerbarn og andre barn som ikke snakker flertallets språk.
- Til sist vil komiteen påpeke at partene må være oppmerksom på de potensielle negative konsekvensene av en tankeløs praktisering av denne rettigheten, særlig i tilfeller der det er snakk om små barn, eller der barnet har vært offer for en straffbar handling, seksuelt misbruk, vold eller andre former for mishandling. Partene må treffe alle nødvendige

⁵ CRC/C/GC/7/Rev.1, punkt 14.

⁶ Jf. Lansdown G.: “The evolving capacities of the child”, Innocenti Research Centre, UNICEF/Redd barna, Firenze (2005).

tiltak for å sikre at retten til å bli hørt blir praktisert på en måte som sikrer full beskyttelse for barnet.

iii) “Retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter”

22. Barnet har rett til “fritt å gi uttrykk for disse synspunkter”. “Fritt” betyr at barnet kan gi uttrykk for sine synspunkter uten press, og selv velge om han/hun vil benytte seg av retten til å bli hørt. “Fritt” betyr også at barnet ikke skal manipuleres eller utsettes for utilbørlig påvirkning eller press. “Fritt” er videre i sin natur knyttet til barnets “eget” perspektiv: barnet har rett til å gi uttrykk for sine egne synspunkter, og ikke synspunktene til andre.

23. Partene skal sørge for å legge forholdene slik til rette at de tar hensyn til barnets individuelle og sosiale situasjon, slik at alle barn kan gi uttrykk for sine synspunkter, og de skal sørge for et miljø der han/hun føler seg respektert og trygg når han/hun fritt gir uttrykk for disse synspunktene.

24. Komiteen understreker at et barn ikke skal forhøres oftere enn det som er nødvendig, særlig ikke dersom det er snakk om gransking av hendelser som har vært til skade for barnet. “Høringen” av et barn er en vanskelig prosess som kan ha traumatisk virkning på han eller henne.

25. En realisering av barnets rett til å gi uttrykk for sine synspunkter forutsetter at de som er ansvarlige for å høre barnet, og barnets foreldre eller verge, informerer barnet om sakene, om hvilke valg og eventuelle beslutninger som må treffes, og om konsekvensene av disse. Barnet skal også orienteres om situasjonen der han eller hun vil bli bedt om å uttrykke sine synspunkter. Denne retten til informasjon er essensiell, fordi den er en forutsetning for at barnet skal kunne treffe klare beslutninger.

iv) “I alle forhold som vedrører barnet”

26. Partene skal forsikre seg om at barnet får anledning til å gi uttrykk for sine synspunkter “i alle forhold som vedrører” han eller henne. Dette er den andre kvalifikasjonen i forbindelse med denne rettigheten: barnet skal bli hørt dersom den aktuelle saken vedrører han/henne. Denne grunnleggende forutsetningen skal respekteres og tolkes vidt.

27. Arbeidsgruppen som ble opprettet av Menneskerettighetskommisjonen, og som laget utkastet til konvensjonsteksten, forkastet et forslag om å definere disse sakene nærmere ved å opprette en liste som skulle begrense tilfellene der barnets eller barnas synspunkter skulle tas hensyn til. I stedet ble det besluttet at barnets rett til å bli hørt skulle gjelde “alle forhold som vedrører barnet”. Det bekymrer komiteen at barn ofte blir nektet retten til å gi uttrykk for sine synspunkter, selv om det er åpenbart at de sakene som behandles, berører dem, og selv om de er i stand til å gi uttrykk for sine synspunkter i disse sakene. Selv om komiteen støtter en vid definisjon av “forhold”, som også omfatter spørsmål som ikke eksplisitt er nevnt i konvensjonen, anerkjenner den klausulen “som vedrører barnet”, som ble lagt til for å gjøre det klart at det ikke var snakk om noe generelt politisk mandat. Praksis viser imidlertid, slik det bl.a. kom fram på Verdenstoppmøtet for barn, at en vid tolkning av hvilke forhold som vedrører barn, bidrar til å inkludere barna i de sosiale prosessene i samfunnene de lever i. Partene bør derfor lytte nøye til barnas synspunkter i alle tilfeller der deres perspektiv kan bidra til bedre løsninger.

v) “Og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet”

28. Barnets synspunkter skal tillegges “behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet”. Denne klausulen refererer til barnets kapasitet, som må vurderes for at barnets synspunkter skal kunne tillegges behørig vekt, og for å kunne formidle til barnet hvordan disse synspunktene har påvirket resultatet av prosessen. Artikkel 12 slår fast at bare det å lytte til barnet er utilstrekkelig. Barnets synspunkter skal tas alvorlig når barnet er i stand til å danne seg egne synspunkter.

29. Ved å kreve at synspunktene skal tillegges behørig vekt i samsvar med barnets alder og modenhet, gjør artikkel 12 det klart at alderen alene ikke er avgjørende for hvilken betydning man skal tillegge et barns synspunkter. Barns forståelsesnivå er ikke bare en funksjon av deres biologiske alder. Forskning har vist at opplysning, erfaring, miljø, sosiale og kulturelle forventninger og graden av støtte og veiledning også bidrar til å utvikle et barns evne til å danne seg egne synspunkter. Det er derfor nødvendig å gjøre barnets synspunkter til gjenstand for vurdering i hvert enkelt tilfelle.

30. Modenhet refererer til en persons evne til å forstå og vurdere hvilke implikasjoner en sak har, og barnets modenhet må derfor tas med i betraktning når barnets individuelle kapasitet skal vurderes. Modenhet er vanskelig å definere. I forbindelse med artikkel 12 er det snakk om barnets evne til å gi uttrykk for sine synspunkter i en sak på en fornuftig og selvstendig måte. Det må også tas i betraktning hvilke følger saken kan få for barnet. Jo større virkning utfallet av saken har på barnets liv, desto mer relevant er en kompetent vurdering av barnets modenhet.

31. Barnets gradvise utvikling og veiledning og støtte fra foreldrene må tas med i vurderingen (se punkt 84 og del C nedenfor).

b) Artikkel 12 nr. 2

i) “Anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet ”

32. Artikkel 12 nr. 2 spesifiserer at barnet særlig skal gis anledning til å bli hørt “i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet”. Komiteen understreker at denne bestemmelsen gjelder alle relevante rettslige prosesser som angår barnet, uten unntak, herunder f.eks. saker som gjelder skilsmisse mellom foreldrene, foreldrerett/barnefordeling, omsorg og adopsjon, barn som er i konflikt med loven, barn som er offer for fysisk eller psykisk vold, seksuelt misbruk eller andre straffbare handlinger, helseomsorg, sosialomsorg, enslige barn, barn som er asylsøkere eller flyktninger, og barn som er offer for væpnet konflikt eller andre krisesituasjoner. Typiske administrative saker dreier seg f.eks. om avgjørelser som gjelder barns utdanning, helse, miljø, levekår eller beskyttelse. Begge typer prosesser kan medføre bruk av alternative tvisteløsningsmekanismer som f.eks. megling eller voldgift.

33. Retten til å bli hørt gjelder både i saker som barnet selv har tatt initiativ til, som f.eks. klager over mishandling eller ankesaker i forbindelse med vedtak om utvisning fra skolen, og saker som andre har satt i gang, og som angår barnet, som f.eks. skilsmisse mellom foreldrene eller adopsjon. Partene oppfordres til å vedta lovbestemmelser som pålegger de som tar

avgjørelsene i rettslige eller administrative saksprosesser, å gjøre rede for i hvilken grad det er tatt hensyn til barnets synspunkter og hvilke konsekvenser dette har for barnet.

34. Et barn kan ikke bli hørt på en effektiv måte dersom omgivelsene er truende, fiendtlige, ufølsomme eller uegnet for et barn på hans/hennes alder. Prosessen må være både tilgjengelig og barnevennlig. Særlig bør det vies oppmerksomhet til utarbeiding og utdeling av barnevennlig informasjon, nødvendig hjelp til barnet slik at han/hun kan tale sin sak, personale med egnet kompetanse, utformingen av rettslokalene, antrekket til dommere og sakførere, sight screens og separate venterom.

ii) “Enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ”

35. Etter at barnet har besluttet at han/hun ønsker å bli hørt, må han/hun avgjøre hvordan det skal skje: “enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ”. Komiteen anbefaler at barnet gis anledning til å bli hørt direkte i enhver saksbehandling der dette er mulig.

36. Til å representere barnet kan en eller begge foreldre, en sakfører eller en annen person (f.eks. en sosialarbeider) utpekes. Det må imidlertid understrekes at det i mange tilfeller (sivile saker, straffesaker eller administrative saker) vil være en risiko for interessekonflikt mellom barnet og de som er barnets mest naturlige representanter (foreldrene). Dersom høringen av barnet skjer gjennom en representant, er det avgjørende viktig at denne representanten formidler barnets synspunkter på en korrekt måte til den eller de som skal ta avgjørelsen i saken. Hvilken metode som skal velges, bør avgjøres av barnet (eller om nødvendig av den ansvarlige myndighet), ut ifra barnets situasjon. Representanten må ha tilfredsstillende kunnskap om og forståelse for de ulike aspektene ved beslutningsprosessen, og erfaring fra arbeid med barn.

37. Representanten må være seg bevisst at han eller hun utelukkende representerer barnets interesser, og ikke interessene til andre personer (f.eks. foreldrene), institusjoner eller instanser (f.eks. barnehjem, forvaltningen eller samfunnet). Det bør utarbeides atferdskodekser for personer som utpekes til å representere barns synspunkter.

iii) “På en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett”

38. Den som skal representere barnet, skal gjøre dette “på en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett”. Denne klausulen skal ikke tolkes slik at den tillater bruk av saksbehandlingsregler som begrenser eller forhindrer utøvelsen av denne grunnleggende rettigheten. Tvert imot blir partene oppfordret til å rette seg etter de grunnleggende regler for rettferdig saksbehandling, som f.eks. retten til et forsvar og retten til innsyn i egen saksmappe.

39. Dersom saksbehandlingsreglene ikke blir fulgt, skal rettens eller forvaltningsmyndighetens avgjørelse kunne ankes og eventuelt settes til side, substitueres eller sendes tilbake for ny rettslig vurdering.

2. Tiltak for å gjennomføre barnets rett til å bli hørt

40. En gjennomføring av artikkel 12 nr. 1 og 2 krever et opplegg som består av fem punkter, for å realisere barnets rett til å bli hørt på en effektiv måte hver gang det er snakk om en sak som berører et barn, eller et barn blir bedt om å gi uttrykk for sine synspunkter i en formell

saksbehandlingsprosess eller i andre sammenhenger. Dette opplegget skal gjennomføres på en måte som er hensiktsmessig i hvert enkelt tilfelle.

a) Forberedelser

41. De som er ansvarlige for å høre barnet, skal sørge for at barnet blir informert om sin rett til å gi uttrykk for sin mening i alle forhold som vedrører han/henne, og særlig i enhver rettslig eller administrativ beslutningsprosess, og at barnet blir orientert om hvilken betydning det vil ha for utfallet av saken at han eller hun legger fram sine synspunkter. Barnet skal videre informeres om at han/hun kan velge om han/hun vil formidle sine synspunkter direkte eller gjennom en representant. Han eller hun må gjøres oppmerksom på de mulige konsekvensene av sitt valg. Beslutningstakeren skal forberede barnet på tilfredsstillende vis før høringen, og forklare hvordan, når og hvor høringen vil bli gjennomført, og hvem som kommer til å delta, og beslutningstakeren skal ta hensyn til barnets synspunkter i den forbindelse.

b) Høringen

42. Omgivelsene må være positive og oppmuntrende når et barn skal utøve retten til å legge fram sine synspunkter, slik at han/hun kan føle seg sikker på at den voksne som er ansvarlig for høringen, er villig til å lytte og seriøst ta i betraktning det han/hun har bestemt seg for å formidle. Personen som skal høre på barnets synspunkter kan være en voksen som selv er involvert i de forhold som angår barnet (f.eks. en lærer, en sosialarbeider eller en omsorgsperson), en beslutningstaker ved en institusjon (f.eks. en styrer, en administrator eller en dommer) eller en fagperson (f.eks. en psykolog eller en lege).

43. Erfaringen viser at høringen bør legges opp som en samtale, heller enn som en ensidig utspørring. Man bør fortrinnsvis unngå å høre barn i en åpen rett, og heller foreta høringen under fortrolige forhold.

c) Vurdering av barnets kapasitet

44. Barnets synspunkter skal tillegges behørig vekt dersom en analyse viser at barnet er i stand til å danne seg egne synspunkter. Dersom barnet er i stand til å danne seg egne synspunkter på en fornuftig og selvstendig måte, skal beslutningstakeren vurdere barnets synspunkter som en viktig faktor når han eller hun skal fatte en avgjørelse i saken. Det må utvikles gode framgangsmåter for å vurdere barns kapasitet.

d) Informasjon om hvilken vekt man har tillagt barnets synspunkter (tilbakemelding)

45. Siden barnet har rett til å kreve at hans eller hennes synspunkter blir tillagt behørig vekt, skal beslutningstakeren orientere barnet om utfallet av prosessen, og forklare hvordan hans/hennes synspunkter er blitt tatt hensyn til. Tilbakemeldingen er en garanti for at barnets synspunkter ikke bare blir hørt som en formalitet, men også tatt alvorlig. Informasjonen kan gi barnet grunnlag for å insistere, samtykke eller legge fram et nytt forslag, eller den kan motivere barnet til å fremme en anke eller en klage, dersom det dreier seg om en rettslig eller administrativ prosedyre.

e) Klager, oppreisning og erstatning

46. Det må sørges for lovgivning som gir barn tilgang til klageprosedyrer og oppreisning

dersom deres rett til å bli hørt og deres rett til å få sine synspunkter tillagt behørig vekt, blir oversett og krenket.⁷ Barna skal ha mulighet til å henvende seg til et barneombud eller en person med en lignende funksjon, som de kan klage til, i alle institusjoner for barn, bl.a. i skoler og barnehager. Barna skal vite hvem disse personene er, og hvor de kan finne dem. Dersom det er konflikt i familien om vurderingen av et barns synspunkter, skal barnet kunne henvende seg til en person ved barne- og ungdomsseksjonen i kommunen.

47. Dersom barnets rett til å bli hørt blir krenket i forbindelse med rettslige eller administrative prosesser (artikkel 12 nr. 2), skal barnet ha tilgang til anke- og klageprosedyrer som gir oppreisning for krenkelsen. Klageprosedyrerne skal være pålitelige mekanismer, og barna skal kunne føle seg sikre på at de kan bruke dem uten å risikere å bli utsatt for vold eller straffereaksjoner.

3. Partenes forpliktelser

a) Partenes grunnleggende forpliktelser

48. Barnets rett til å bli hørt innebærer at partene er forpliktet til å gå gjennom og eventuelt endre sin lovgivning, for å innføre mekanismer som gir barn tilgang til egnet informasjon, nødvendig støtte, tilbakemelding om hvilken vekt man har tillagt deres synspunkter, og prosedyrer for klager, oppreisning og erstatning.

49. For å oppfylle disse forpliktelsene, skal partene benytte følgende strategier:

- Revurdere og trekke tilbake begrensende erklæringer og forbehold til artikkel 12.
- Opprette uavhengige menneskerettighetsinstitusjoner, som f.eks. barneombud eller kommissærer med et vidt mandat når det gjelder barns rettigheter⁸.
- Sørge for opplæring i artikkel 12 og dens anvendelse i praksis for alle fagpersoner som arbeider med og for barn, herunder sakførere, dommere, politi, sosialarbeidere, psykologer, omsorgspersoner, internatpersonell, fengselsansatte, lærere på alle nivåer i utdanningssystemet, leger, sykepleiere og annet helsepersonell, offentlig ansatte, asylsøknadsbehandlere og tradisjonelle ledere.
- Sørge for at samfunnet omkring dem gir barna støtte og oppmuntrer dem til å formidle sine synspunkter, og forsikre seg om at barnas synspunkter blir tillagt behørig vekt, gjennom forskrifter og ordninger som er fast forankret i lover og institusjonsreglementer, og som blir regelmessig evaluert med tanke på effektivitet.

⁷ Se komiteens generelle kommentar nr. 5 (2003), om generelle tiltak til gjennomføring av Konvensjonen om barnets rettigheter, punkt 24.

⁸ Se komiteens generelle kommentar nr. 2 (2002), om rollen til uavhengige menneskerettighetsinstitusjoner.

- Bekjempe negative holdninger som står i veien for en full realisering av barnets rett til å bli hørt, gjennom offentlige kampanjer, herunder ved hjelp av rollemodeller og media, for å endre utbredte tradisjonelle oppfatninger av barn.

b) Spesifikke forpliktelser i forbindelse med rettslige og administrative prosesser

i) Barnets rett til å bli hørt i sivile saker

50. De viktigste sakene som krever at barnet blir hørt, er gjort rede for nedenfor:

Skilsmisse og separasjon

51. I saker som gjelder separasjon og skilsmisse blir barna i forholdet uunngåelig berørt av rettens avgjørelser. Spørsmål som gjelder underhold av barnet, foreldrerett og samværsrett blir avgjort av dommeren enten i retten eller gjennom megling under rettens veiledning. Mange rettssystemer har, når det gjelder oppløsning av forhold, en bestemmelse i lovverket som pålegger dommeren å prioritere hensynet til barnet.

52. All lovgivning om separasjon og skilsmisse skal derfor ha en bestemmelse som sikrer barnet retten til å bli hørt av beslutningstakere og i meglingsprosesser. Noen rettssystemer foretrekker, enten som en retningslinje eller i lovs form, å ha en fast alder som utgangspunkt for når et barn skal anses å være i stand til å gi uttrykk for egne synspunkter. Konvensjonen forutsetter imidlertid at dette spørsmålet skal vurderes i hvert enkelt tilfelle, ettersom den refererer til alder og modenhet. Den krever derfor en individuell vurdering av barnets kapasitet.

Atskillelse fra foreldrene og alternativ omsorg

53. Når det skal tas en avgjørelse om å ta et barn fra barnets familie fordi han/hun er offer for misbruk eller omsorgssvikt i sitt eget hjem, skal det tas hensyn til hva barnet selv mener, for å kunne fastslå hva som er best for han/henne. Initiativ til en slik intervensjon kan tas på grunnlag av en klage fra barnet selv, fra et annet familiemedlem eller fra et medlem av lokalsamfunnet som hevder at det foregår misbruk eller omsorgssvikt i familien.

54. Det er komiteens erfaring at barnets rett til å bli hørt ikke alltid blir tatt hensyn til av partene. Komiteen anbefaler partene å sørge for, gjennom lover, forskrifter og retningslinjer, at barna blir hørt og deres synspunkter tatt hensyn til, bl.a. ved avgjørelser i forbindelse med plassering av barn i barnehjem eller fosterhjem, utarbeiding og evaluering av omsorgsplaner og besøk hos foreldrene og familien.

Adopsjon og kafala etter islamsk lov

55. Når det vurderes å plassere et barn gjennom adopsjon eller i *kafala* etter islamsk lov, og barnet til slutt skal plasseres hos adoptivforeldre eller i *kafala*, er det svært viktig at barnet blir hørt. En slik prosess er også nødvendig når steforeldre eller fosterfamilier adopterer et barn, selv om barnet og adoptivforeldrene allerede har bodd sammen en tid.

56. Artikkel 21 i konvensjonen slår fast at barnets beste skal være det overordnede hensynet. I beslutningsprosesser som gjelder adopsjon, *kafala* eller annen plassering av barnet, kan man ikke finne ut hva som er "barnets beste" uten at man tar barnets egne synspunkter med i vurderingen.

Komiteen anmoder innstendig samtlige konvensjonsparter om å informere barnet, dersom det er mulig, om hva adopsjon, *kafala* eller annen plassering innebærer, og gjennom lovgivningen sørge for at barnets synspunkter blir hørt.

ii) Barnets rett til å bli hørt i straffesaker

57. I straffesaker skal barnets rett til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, respekteres og implementeres fullt ut på alle stadier av rettsprosessen.⁹

Barn som bryter loven

58. Konvensjonens artikkel 12 nr. 2 slår fast at barn som er beskyldt eller anklaget for å ha brutt straffeloven, eller som har erkjent et slikt forhold, har rett til å bli hørt. Denne retten skal respekteres fullt ut på alle stadier av rettsprosessen, fra etterforskningsstadiet, der barnet også har rett til å la være å uttale seg, til utøvelsen av retten til å bli hørt av politiet, påtalemyndigheten og forhørsdommeren. Den gjelder også under rettsavgjørelsen og vurderingen av straffereaksjoner, og ved gjennomføringen av de tiltak den mindreårige blir pålagt å gjennomgå.

59. Ved bruk av alternative ordninger til strafferettslig forfølgelse, herunder mekling, skal barnet ha anledning til å gi sitt samtykke på et fritt og frivillig grunnlag og tilgang til juridisk og annen veiledning og bistand som kan hjelpe han/henne med å vurdere om de foreslåtte alternative tiltakene er hensiktsmessige og ønskelige.

60. For å kunne medvirke effektivt i prosessen, skal barnet straks og direkte informeres om anklagene mot han eller henne på et språk som han/hun forstår, og barnet skal også orienteres om selve rettsprosessen og hvilke utfall den kan få. Prosessen skal gjennomføres i en atmosfære som gjør det mulig for barnet å delta og uttrykke seg fritt.

61. Rettslige og andre avhør av et barn som er i konflikt med loven skal gjennomføres bak lukkede dører. Unntak fra denne regelen skal bare forekomme i svært begrensede tilfeller, og disse skal være klart definert i det nasjonale lovverket og ha barnets beste som mål.

Barn som er ofre eller vitner

62. Barn som er offer for eller vitne til en straffbar handling, skal gis anledning til å utøve sin rett til å gi uttrykk for sin mening, i samsvar med resolusjon 2005/20 fra FNs økonomiske og sosiale råd: "Retningslinjer for rettslig behandling av saker som involverer barn som har vært offer for eller vitne til straffbare handlinger".¹⁰

63. Dette betyr spesielt at alt skal gjøres for å sikre at et barn som har vært offer for og/eller vitne til en straffbar handling, blir avhørt om det som er relevant i forhold til hans/hennes

⁹ Se komiteens generelle kommentar nr. 10 (2007), om rettighetene til barn som er i konflikt med loven (CRC/C/GC/10).

¹⁰ FNs økonomiske og sosiale råds resolusjon 2005/20, særlig artiklene 8, 19 og 20. Resolusjonen er tilgjengelig på: www.un.org/ecosoc/docs/2005/Resolution%202005-20.pdf.

befatning med saken som etterforskes, og gitt anledning til fritt og på sin egen måte å gi uttrykk for synspunkter og bekymringer med hensyn til sin medvirkning i rettsprosessen.

64. Rettighetene til et barn som har vært offer og vitne omfatter også retten til å bli informert om spørsmål som f.eks. tilgang til helsetjenester, psykologiske tjenester og sosialtjenester, rollen til et barn som har vært offer og/eller vitne, måten “utspørringen” gjennomføres på, eksisterende støttemekanismer for barn som fremmer klager eller bidrar i etterforskning eller rettsforhandlinger, hvor og når høringene finner sted, tilgang til beskyttelsestiltak, muligheter for å få erstatning og muligheten til å anke.

iii) Barnets rett til å bli hørt i administrative saker

65. Partene skal utvikle og lovfeste administrative prosedyrer som reflekterer kravene i artikkel 12 og sikrer barnets rett til å bli hørt, sammen med andre prosessuelle rettigheter, herunder retten til innsyn i relevante dokumenter, retten til å få underretning om høringen og retten til å bli representert av foreldre eller andre.

66. Barn har større sannsynlighet for å bli involvert i administrative prosedyrer enn rettsprosesser, fordi administrativ saksbehandling er mindre formell, mer fleksibel og relativt enkel å etablere gjennom lover og forskrifter. Prosedyrene skal være barnevennlige og tilgjengelige.

67. Eksempler på administrative prosedyrer som er relevante for barn er mekanismer for håndtering av disiplinærproblemer i skolen (f.eks. midlertidige bortvisninger og utvisninger), nekting av vitnemål og atferdsrelaterte saker, disiplinærtiltak og nekting av rettigheter i interneringsanstalter for mindreårige, asylsøknader fra enslige barn og søknader om førerkort. I slike saker skal barnet ha rett til å bli hørt, og til å nyte godt av de andre rettighetene “i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett”.

B. Retten til å bli hørt og sammenhengen med andre bestemmelser i konvensjonen

68. Artikkel 12 som generelt prinsipp har nær sammenheng med de andre generelle prinsippene i konvensjonen, dvs. artikkel 2 (retten til ikke-diskriminering), artikkel 6 (retten til liv, overlevelse og utvikling) og særlig artikkel 3 (hensynet til barnets beste), som den har et gjensidig avhengighetsforhold til. Artikkelen er også nært forbundet med artiklene som handler om sivile rettigheter og friheter, særlig artikkel 13 (retten til ytringsfrihet) og artikkel 17 (retten til informasjon). Videre er artikkel 12 knyttet til alle andre artikler i konvensjonen, som ikke kan gjennomføres fullt ut dersom barnet ikke blir respektert som et selvstendig individ med egne synspunkter på de rettigheter som er nedfelt i de respektive artiklene, og gjennomføringen av dem.

69. Sammenhengen mellom artikkel 12 og artikkel 5 (barnets gradvise utvikling av evner og anlegg og hensiktsmessig veiledning og støtte fra foreldre, se punkt 84 i denne generelle kommentaren) er spesielt relevant, siden det er avgjørende viktig at veiledningen fra foreldrene tar hensyn til barnets gradvise utvikling.

1. Artikkel 12 og artikkel 3

70. Formålet med artikkel 3 er å sikre at barnets beste er et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsinstitusjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer. Dette innebærer at enhver handling som foretas på vegne av et barn, skal ta hensyn til hva som er best for barnet. Prinsippet om barnets beste er å betrakte som en prosessuell rettighet som pålegger partene å innføre trinn i handlingsprosessen som skal sikre at barnets ve og vel blir tatt hensyn til. Konvensjonen pålegger partene å forsikre seg om at de som er ansvarlige for disse handlingene, hører på barnet, slik det er bestemt i artikkel 12. Dette trinnet i handlingsprosessen er obligatorisk.

71. Barnets beste, som man skal komme fram til i samråd med barnet selv, er ikke den eneste faktoren institusjoner, myndigheter og forvaltningen skal ta hensyn til, men den er svært viktig, slik barnets synspunkter også er det.

72. Artikkel 3 snakker om barn som enkeltindivider, men det er klart at den også krever at barnas beste som gruppe blir tatt hensyn til ved alle handlinger som berører barn. Partene er derfor forpliktet til å vurdere ikke bare situasjonen til hvert enkelt barn når de skal vurdere hva som er best for dem, men også hva som er best for barna som gruppe. Videre skal partene gå gjennom og etterprøve handlingene til private og offentlige institusjoner, myndigheter og lovgivende organer. Det at denne forpliktelsen også omfatter "lovgivende organer", gir klart uttrykk for at alle lover, forskrifter og regler som angår barn, skal utformes i samsvar med prinsippet om barnets beste.

73. Det er ingen tvil om at man må vurdere hva som er best for barn som en definert gruppe på samme måte som man vurderer hva som er best for et barn som enkeltindivid. Dersom det er snakk om spørsmål som berører et stort antall barns ve og vel, skal institusjonsledere, myndigheter eller statlige organer også gi de berørte barna i slike udefinerte grupper anledning til å si hva de mener, og de skal tillegge deres synspunkter behørig vekt når de planlegger handlinger, herunder lovvedtak, som direkte eller indirekte berører barn.

74. Det er ikke noe motsetningsforhold mellom artikkel 3 og artikkel 12, bare et komplementært forhold mellom de to generelle prinsippene: Den ene slår fast at barnets beste skal være målet, og den andre presenterer framgangsmåten for å nå dette målet, som består i å høre på barnet eller barna. Artikkel 3 kan faktisk ikke gjennomføres på korrekt vis uten at komponentene i artikkel 12 blir respektert. Likeledes forsterker artikkel 3 funksjonaliteten til artikkel 12, og gjør det enklere for barn å spille en viktig rolle i alle beslutningsprosesser som berører deres liv.

2. Artikkel 12 og artiklene 2 og 6

75. Retten til ikke-diskriminering er en medfødt rett som er slått fast i alle internasjonale menneskerettighetstraktater, herunder i Konvensjonen om barnets rettigheter. I henhold til konvensjonens artikkel 2 har ethvert barn rett til ikke å bli diskriminert i utøvelsen av sine rettigheter, herunder de rettigheter som framgår av artikkel 12. Komiteen understreker at partene skal treffe de nødvendige tiltak for å sikre ethvert barn retten til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter, og retten til å få disse synspunktene tillagt behørig vekt, uten diskriminering på grunnlag av rase, hudfarge, kjønn, språk, religion, politisk eller annen oppfatning, nasjonal, etnisk eller sosial opprinnelse, eiendomsforhold, nedsatt funksjonsevne, herkomst eller andre

statusbestemmende forhold. Partene skal bekjempe diskriminering, herunder diskriminering av sårbare og marginaliserte grupper av barn, for å sikre at også disse barna får nytte godt av retten til å bli hørt, og at de får muligheten til å delta i all saksbehandling som berører dem, på lik linje med alle andre barn.

76. Komiteen merker seg med spesiell bekymring at tradisjonelle holdninger og tradisjonell praksis i en del samfunn undergraver og legger sterke begrensninger på gjennomføringen av denne rettigheten. Partene skal treffe de nødvendige tiltak for å bevisstgjøre og opplyse samfunnet om de negative følgene av slike holdninger og slik praksis, og oppmuntre til holdningsendringer, slik at alle barn fullt ut kan nytte godt av alle rettigheter de har i henhold til konvensjonen.

77. Komiteen ber partene om å vie spesiell oppmerksomhet til jenters rett til å bli hørt, og til deres rett til å få hjelp til å gi uttrykk for sine synspunkter, dersom det er nødvendig, og påse at deres synspunkter blir tillagt behørig vekt, ettersom stereotypiske kjønnsoppfatninger og patriarkalske verdier ofte undergraver og legger sterke begrensninger på jenters muligheter til å nytte godt av den rettigheten de har i henhold til artikkel 12.

78. Komiteen er glad for at Konvensjonen om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne i sin artikkel 7 pålegger partene i konvensjonen å sørge for at barn med nedsatt funksjonsevne får den nødvendige bistand og de hjelpemidler de trenger, slik at de fritt kan gi uttrykk for sine synspunkter, og at den pålegger dem å sørge for at disse synspunktene blir tillagt behørig vekt.

79. Artikkel 6 i Konvensjonen om barnets rettigheter slår fast at alle barn har en iboende rett til liv, og at partene, så langt det er mulig, skal sikre barnets overlevelse og utvikling. Komiteen påpeker at det er viktig å fremme barnets rett til å bli hørt, ettersom barns medvirkning er et verktøy som stimulerer til en helhetlig utvikling av barnets personlighet og bidrar til den gradvise utvikling av barnets evner og anlegg, i samsvar med artikkel 6 og med utdanningsformål i artikkel 29.

3. Artikkel 12 og artiklene 13 og 17

80. Artikkel 13, om retten til ytringsfrihet, og artikkel 17, om tilgang til informasjon, er avgjørende forutsetninger for en effektiv utøvelse av retten til å bli hørt. Disse artiklene slår fast at barn er innehavere av rettigheter, og sammen med artikkel 12 hevder de barnets rett til å utøve disse rettighetene på egne vegne, i samsvar med sin gradvise utvikling.

81. Retten til ytringsfrihet, som er nedfelt i artikkel 13, blir ofte forvekslet med artikkel 12, men selv om det er et nært slektskap mellom de to artiklene, er det snakk om forskjellige rettigheter. Ytringsfriheten dreier seg om retten til å ha og gi uttrykk for meninger, og til å søke etter og motta informasjon gjennom alle typer medier. Den hevder barnets rett til å ha meninger og gi uttrykk for dem, og at staten ikke kan legge begrensninger på disse. Den pålegger derfor partene å avstå fra å blande seg inn i ytringen av synspunkter, og avstå fra å begrense tilgangen til informasjon, samtidig som den pålegger dem å beskytte retten til tilgang til kommunikasjonsmidler og offentlig dialog. Artikkel 12 dreier seg imidlertid spesifikt om retten til å gi uttrykk for synspunkter på saker som angår barnet, og retten til å bli tatt med på råd når handlinger blir vurdert eller beslutninger skal tas som har implikasjoner for barnets liv. Artikkel 12 pålegger

partene å innføre det juridiske rammeverket og de mekanismer som er nødvendige for å tilrettelegge for barnets aktive medvirkning ved alle handlinger som berører barnet, og i beslutningsprosessene, og oppfylle plikten til å tillegge barnets synspunkter behørig vekt. Ytringsfriheten i artikkel 13 krever ikke noe slikt engasjement eller noen slik respons fra partstatenes side. Men når det skapes et miljø som respekterer barnets rett til å gi uttrykk for sine synspunkter, i samsvar med artikkel 12, bidrar dette også til å utvikle barnets evne til å utøve sin rett til ytringsfrihet.

82. Gjennomføring av barnets rett til informasjon, i samsvar med artikkel 17, er i stor grad en forutsetning for en effektiv realisering av retten til å gi uttrykk for synspunkter. Barn har behov for tilgang til informasjon i formater som passer for deres alder og kapasitet, om alle spørsmål som angår dem. Dette gjelder f.eks. informasjon om deres rettigheter, saksbehandlingsprosesser som angår dem, nasjonale lover, forskrifter og retningslinjer, lokale tjenester og anke- og klageprosedyrer. Partene skal, i samsvar med artiklene 17 og 42, inkludere barns rettigheter i skolenes læreplaner.

83. Komiteen vil også minne partene om at media er et viktig virkemiddel, både for å bevisstgjøre folk om barns rett til å gi uttrykk for sine synspunkter, og som kanal for å gi offentlig uttrykk for disse synspunktene. Komiteen retter en inntrengende oppfordring til de ulike media om å bruke mer ressurser på å inkludere barn i arbeidet med å utvikle programmer, og gi barn muligheter til å utvikle og lede initiativer i media for barns rettigheter.¹¹

4. Artikkel 12 og artikkel 5

84. Artikkel 5 i konvensjonen slår fast at partene skal respektere det ansvar og de rettigheter og forpliktelser som foreldre, verger eller medlemmer av storfamilien eller lokalsamfunnet, i henhold til lokal sedvane, har til å gi barnet veiledning og støtte i utøvelsen av de rettigheter barnet har i henhold til konvensjonen. Barnet har derfor krav på veiledning og støtte, som skal kompensere for barnets mangel på kunnskap, erfaring og forståelse, med den begrensning som ligger i barnets gradvise utvikling, slik det er slått fast i denne artikkelen. Jo mer barnet selv vet, har erfart og forstår, desto mer må foreldre, verge eller eventuelle andre personer som har juridisk ansvar for barnet, gå over fra å gi veiledning og støtte til å gi påminnelser og råd, og etter hvert utveksle erfaringer og synspunkter med barnet som hans/hennes jevnbyrdige. Denne overgangen er ikke noe som skjer på et visst punkt i barnets utvikling, men noe som kommer gradvis og i økende grad etter hvert som barnet oppmuntres til å bidra med sine synspunkter.

85. Dette kravet stimuleres av konvensjonens artikkel 12, som slår fast at barnets synspunkter skal tillegges behørig vekt så snart barnet er i stand til å danne seg egne synspunkter. Med andre ord har barna rett til i økende grad å være med og ta ansvar for å finne løsninger på spørsmål som angår dem, etter hvert som de får forutsetninger for det.¹²

¹¹ Dagen med generell diskusjon om barn og media (1996): www.unhchr.ch/html/menu2/6/crc/doc/days/media.pdf.

¹² Generell kommentar nr. 5 (2003), om generelle tiltak til gjennomføring av Konvensjonen om barnets rettigheter.

5. Artikkel 12 og gjennomføringen av barns rettigheter i sin alminnelighet

86. I tillegg til artiklene som er diskutert i de foregående punktene, krever og fremmer også de fleste andre artiklene i konvensjonen barns medvirkning i saker som berører dem. Denne mangfoldige medvirkningen blir vanligvis betegnet som "deltakelse". Artikkel 12 er utvilsomt den sentrale i denne sammenheng, men kravet om planlegging, arbeid og utvikling i samråd med barna er til stede overalt i konvensjonen.

87. Gjennomføringen av konvensjonen innebærer at et vidt spekter av problemer må tas opp, på områder som helse, økonomi, utdanning og miljø, som er av interesse ikke bare for barn som enkeltindivider, men også for grupper av barn og barn i sin alminnelighet. Komiteen har derfor alltid operert med en vid tolkning av "deltakelse", for å etablere prosedyrer ikke bare for det enkelte barn og for klart definerte grupper av barn, men også for grupper som urbefolkningsbarn, barn med nedsatt funksjonsevne eller barn generelt, som blir direkte eller indirekte berørt av sosiale, økonomiske eller kulturelle livsvilkår i sine samfunn.

88. Denne brede forståelsen av barns deltagelse er reflektert i sluttokumentet fra FNs generalforsamlings 27. spesialsesjon, som bærer tittelen "En verden som passer for barn". Partene har lovet å "utvikle og gjennomføre programmer for å fremme barns, herunder ungdommers, meningsfylte deltagelse i beslutningsprosesser, herunder i familien og på skolen og på lokalt og nasjonalt nivå" (punkt 32 nr. 1). Komiteen har i sin generelle kommentar nr. 5, om generelle tiltak til gjennomføring av Konvensjonen om barnets rettigheter, slått fast at: "Det er viktig at myndighetene utvikler forbindelser til barna direkte, og ikke bare gjennom frivillige organisasjoner eller menneskerettighetsinstitusjoner."¹³

C. Gjennomføringen av retten til å bli hørt i forskjellige sammenhenger og situasjoner

89. Barnets rett til å bli hørt skal gjennomføres i de ulike sammenhenger og situasjoner som barn vokser opp, utvikler seg og lærer i. I disse ulike sammenhengene og situasjonene eksisterer det forskjellige oppfatninger av barnet og barnets rolle, og disse kan fremme eller begrense barns medvirkning i dagligdagse anliggender og viktige beslutninger. Det finnes forskjellige måter å påvirke gjennomføringen av barns rett til å bli hørt på, som partstatene kan benytte seg av for å fremme barns deltagelse.

1. I familien

90. En familie der barn fritt kan gi uttrykk for sine synspunkter, og der disse synspunktene blir tatt alvorlig fra tidlig alder, er en viktig modell. En slik familie fungerer som en forberedelse for barnet til å utøve retten til å bli hørt i storsamfunnet. En slik tilnærming til foreldrerollen bidrar til å fremme det enkelte barns utvikling og sosialisering og skaper bedre familierelasjoner, samtidig som den har en forebyggende funksjon når det gjelder alle typer vold i hjemmet og i familien.

91. Konvensjonen anerkjenner foreldres og vergers rett til og ansvar for å gi sine barn hensiktsmessig støtte og veiledning (se punkt 84 ovenfor), men den understreker at dette er for å

¹³ Ibid., punkt 12.

gjøre barna i stand til å utøve sine rettigheter, og den krever at støtte og veiledning blir gitt på en måte som er i samsvar med barnets gradvise utvikling.

92. Partene skal oppmuntre foreldre, verger og andre som tar hånd om barn, gjennom lovgivning og politikk, til å lytte til hva barna har å si, og tillegge deres synspunkter behørig vekt i alle spørsmål som angår dem. Foreldre skal også rådes til å støtte barna når de utøver retten til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter, og medvirke til at barnas synspunkter blir tatt behørig hensyn til på alle nivåer i samfunnet.

93. For å støtte utviklingen av en foreldrerolle som respekterer barnets rett til å bli hørt, anbefaler komiteen partene å utarbeide programmer for foreldreopplæring, som bygger på eksisterende positiv atferd og positive holdninger, og sprer informasjon om barns og foreldres rettigheter, slik de framgår av konvensjonen.

94. Slike programmer skal ta for seg:

- Utvikling av et forhold som bygger på gjensidig respekt mellom foreldre og barn
- Barns medvirkning i beslutningsprosesser
- Hva det innebærer å ta behørig hensyn til alle familiemedlemmers synspunkter
- Forståelse og respekt for og støtte til barns gradvise utvikling
- Måter å takle motstridende synspunkter på i familien

95. Disse programmene skal styrke prinsippet om at jenter og gutter har samme rett til å gi uttrykk for sine synspunkter.

96. Media bør spille en viktig rolle når det gjelder å kommunisere til foreldre at deres barns deltakelse er av stor verdi for barna selv, for deres familier og for hele samfunnet.

2. I alternative omsorgsordninger

97. Det må opprettes mekanismer som sikrer at barn i alle former for alternative omsorgsordninger, herunder i institusjoner, får høve til å gi uttrykk for sine synspunkter, og at disse synspunktene blir tillagt behørig vekt i saker som gjelder plasseringen av barna, omsorgen i fosterfamilier eller fosterhjem og deres daglige liv. Disse skal bl.a. omfatte:

- Lovgivning som gir barnet rett til informasjon om eventuelle planer for plassering, omsorg og/eller behandling og meningsfylt anledning til å gi uttrykk for sine synspunkter, og som sikrer at barnets synspunkter blir tillagt behørig vekt, gjennom hele beslutningsprosessen.
- Lovgivning som sikrer barnets rett til å bli hørt, og at barnets synspunkter blir tillagt behørig vekt i arbeidet med å utvikle og etablere barnevennlige omsorgstjenester.
- Oppretting av en kompetent overvåkingsinstitusjon, f.eks. et barneombud, en kommissær for barn eller et inspektorat, som skal føre tilsyn med at de regler og

forskrifter som gjelder for omsorg, beskyttelse og behandling av barn, blir fulgt, i samsvar med partenes forpliktelser i henhold til artikkel 3. Tilsynsorganet skal som en del av sitt mandat ha uhindret tilgang til barnehjem og andre institusjoner der det bor barn (herunder institusjoner for barn som er i konflikt med loven), rett til å snakke direkte med barna om deres synspunkter og bekymringer, og rett til å føre tilsyn med i hvilken utstrekning institusjonen lytter til barnas synspunkter og tar behørig hensyn til dem.

- Oppretting av effektive mekanismer, f.eks. et råd som er representativt for de barna som bor på den aktuelle institusjonen, både jenter og gutter, med mandat til å delta i utvikling og gjennomføring av retningslinjer og regler for institusjonen.

3. Innenfor helseomsorgen

98. En realisering av bestemmelsene i konvensjonen krever respekt for barnets rett til å gi uttrykk for sine synspunkter, og for barnets rett til å delta i arbeidet med å fremme en sunn helsemessig utvikling og trivsel blant barn. Dette gjelder både ved avgjørelser som berører barn individuelt, og for barns medvirkning i utviklingen av helsepolitikken og helsetjenester generelt.

99. Komiteen ser flere forskjellige men sammenhengende spørsmål som det må tas stilling til når det gjelder barnets medvirkning i praksis og beslutningsprosesser som angår hans eller hennes helseomsorg.

100. Barn, også små barn, skal involveres i beslutningsprosessene, på en måte som er i samsvar med deres gradvise utvikling. De skal informeres om foreslåtte behandlinger og hvordan disse behandlingene virker, og denne informasjonen skal også gis i et format som er hensiktsmessig og tilgjengelig for barn med nedsatt funksjonsevne.

101. Partene skal innføre lover eller forskrifter som sikrer barn tilgang til konfidensiell medisinsk veiledning og rådgivning uten samtykke fra foreldrene, uavhengig av barnets alder, når dette er nødvendig for barnets sikkerhet eller velferd. Barn kan ha behov for slik veiledning og rådgivning, f.eks. dersom de opplever vold eller overgrep hjemme eller har behov for informasjon eller helsetjenester i forbindelse med reproduksjon, eller dersom det er konflikt mellom foreldre og barn om tilgangen til helsetjenester. Retten til veiledning og rådgivning er forskjellig fra retten til å gi samtykke til medisinsk behandling, og den skal ikke være gjenstand for noen aldersbegrensning.

102. Komiteen er tilfreds med at det i en del land er vedtatt en fast alder for når retten til å samtykke overføres til barnet, og komiteen oppfordrer partene til å vurdere å innføre slik lovgivning. Barn som er over denne alderen har da rett til selv å gi samtykke, uten at det kreves en individuell faglig vurdering av barnets kapasitet fra en uavhengig og kompetent sakkyndig. Komiteen anbefaler imidlertid på det sterkeste at partene sørger for at også yngre barns synspunkter blir tillagt behørig vekt, når disse barna viser evne til å gi uttrykk for informerte synspunkter på sin behandling.

103. Leger og helsesenter skal gi barn klar og lett-tilgjengelig informasjon om hvilke rettigheter de har når de deltar i pediatriisk forskning og kliniske forsøk. De skal informeres om forskningen,

slik at de kan gi sitt samtykke på et informert grunnlag, i tillegg til å nyte godt av andre prosessuelle beskyttelsestiltak.

104. Partene skal også treffe tiltak for å gi barn anledning til å bidra med sine synspunkter og erfaringer ved planlegging og oppretting av tjenestetilbud som gjelder barns helse og utvikling. Partene skal lytte til hva barna mener om alle aspekter ved helsetilbudet, herunder hvilke tjenester det er behov for, hvordan og hvor de best kan ytes, diskriminerende hindringer for tilgang til tjenestene, kvaliteten på og holdningene til helsepersonell og hvordan man kan øke barnas evne til å ta en stadig større del av ansvaret for sin egen helse og utvikling. Denne informasjonen kan innhentes gjennom f.eks. systemer for tilbakemelding fra barn som bruker tjenestene, eller som er involvert i forskning eller konsultasjonsprosesser, og den kan formidles videre til lokale eller nasjonale barneråd eller barneparlamerter, som kan utvikle standarder og indikatorer for helsetjenester som respekterer barns rettigheter.¹⁴

4. Innenfor skole og utdanning

105. Respekt for barnets rett til å bli hørt i utdanningssammenheng er grunnleggende for realiseringen av retten til utdanning. Komiteen merker seg med uro at autoritære holdninger, diskriminering, vold og mangel på respekt fortsatt kjennetegner virkeligheten i mange skoler og klasserom. En slik atmosfære oppmuntrer ikke barna til å gi uttrykk for sine synspunkter og bidrar ikke til at barnas synspunkter blir tillagt behørig vekt.

106. Komiteen anbefaler at partene treffer tiltak for å gi barn anledning til å gi uttrykk for sine synspunkter, og at de sørger for at disse synspunktene blir tillagt behørig vekt med hensyn til følgende spørsmål.

107. I all undervisningssammenheng, herunder i tidlig barndom, skal barna læres opp til å spille en aktiv rolle i et deltakende læringsmiljø.¹⁵ Undervisningen og læringen skal ta hensyn til barnas livsvilkår og deres muligheter. Utdanningsmyndighetene må derfor ta barnas og deres foreldres synspunkter med i betraktning når de planlegger undervisningen og skoletilbudene.

108. Undervisning i menneskerettigheter kan bare skape motivasjon hos barna og forme deres atferd dersom menneskerettighetene praktiseres i de institusjoner der barna lærer, leker og lever sammen med andre barn og voksne.¹⁶ Særlig blir barns rett til å bli hørt gjenstand for kritisk

¹⁴ Komiteen gjør også oppmerksom på sin generelle kommentar nr. 3 (2003), om hiv/aids og barnets rettigheter, punktene 11 og 12, og sin generelle kommentar nr. 4 (2003), om unge menneskers helse og utvikling, punkt 6.

¹⁵ "A human rights-based approach to Education for All: A framework for the realization of children's right to education and rights within education" (En rettighetsbasert tilnærming til Utdanning for alle: et rammeverk for realisering av barns rett til utdanning og barns rettigheter i utdanningssammenheng), UNICEF/UNESCO (2007).

¹⁶ Komiteen for barnets rettigheter: Generell kommentar nr. 1 (2001), om utdanningens formål (konvensjonens artikkel 29 nr. 1), (CRC/GC/2001/1).

prøving av barna i disse institusjonene, der barna kan observere om deres synspunkter faktisk blir tillagt behørig vekt, slik konvensjonen krever.

109. Medvirkning fra barna er helt nødvendig for å kunne skape et sosialt klima i klasserommet som stimulerer til samarbeid og gjensidig støtte, noe som er en forutsetning for barnesentrert interaktiv læring. Det er særlig viktig å ta hensyn til barnas synspunkter i arbeidet med å avskaffe diskriminering og forebygge mobbing, og når det gjelder bruk av disiplinære tiltak. Komiteen ser positivt på opplegg der elevene i større grad gir hverandre undervisning og veiledning.

110. En stabil medvirkning fra barna i beslutningsprosessene kan oppnås gjennom bl.a. klasseråd, elevråd og elevrepresentasjon i skolestyrer og utvalg, der de fritt kan gi uttrykk for sine meninger om utviklingen og implementeringen av skolepolitikk og atferdskodekser. Disse rettighetene må lovfestes, slik at man ikke er avhengig av godvilje fra myndigheter, skoler og rektorer for å få dem gjennomført.

111. Utenom skolen skal partene rådføre seg med barna på lokalt og nasjonalt nivå om alle aspekter ved utdanningspolitikken, herunder bl.a. om hvordan utdanningssystemet kan gjøres mer barnevennlig, om uformelle og ikke-formelle muligheter for læring, som gir barna en ekstra sjanse, og om læreplaner, undervisningsmetoder, skolestrukturer, standarder, budsjettering og systemer for å beskytte barna.

112. Komiteen oppfordrer partene til å støtte utviklingen av uavhengige elevorganisasjoner, som kan bistå barna og hjelpe dem til å spille rollen som medaktører i utdanningssystemet på en positiv måte.

113. Det er viktig å forsikre seg om at barnets rett til å bli hørt blir respektert når det skal tas avgjørelser som gjelder overgang til neste skoletrinn eller valg av kurs eller linje, ettersom disse avgjørelsene har stor betydning for barnet. Slike avgjørelser må være underlagt administrativ eller rettslig prøving. I tillegg må barnets rett til å bli hørt respekteres fullt ut i disiplinære saker.¹⁷ Særlig i tilfeller der barn blir utvist fra skolen eller nektet å delta i undervisningen, er det viktig at avgjørelsen blir underlagt rettslig prøving, ettersom den kommer i konflikt med barnets rett til utdanning.

114. Komiteen hilser velkommen innføringen av barnevennlige skoleprogrammer i mange land, med det formål å skape et interaktivt, omsorgsfullt, beskyttende og deltakende miljø som oppdrar barn og unge til å spille en aktiv rolle som ansvarsbevisste samfunnsborgere.

5. I lek, rekreasjon, sport og kulturelle aktiviteter

115. Barn har behov for lek, rekreasjon og fysiske og kulturelle aktiviteter for å utvikle seg og bli sosiale individer. Slike aktiviteter skal legges opp på en slik måte at de tar hensyn til barnas

¹⁷ Partene bør henvise til komiteens generelle kommentar nr. 8 (2006), om barnets rett til beskyttelse mot fysisk avstraffelse og andre grusomme eller nedverdiggende former for straff, som gjør rede for deltakende strategier for å avskaffe bruken av fysisk straff (CRC/C/GC/8).

preferanser og evner. Barn som er i stand til å gi uttrykk for egne synspunkter, bør få komme med sine meninger om hvorvidt lekeplasser og rekreasjonsfasiliteter er lett tilgjengelige og hensiktsmessige. Det skal spesielt legges til rette for at de minste barna og enkelte barn med nedsatt funksjonsevne, som ikke er i stand til å delta i formelle konsulteringsprosesser, får anledning til å gi uttrykk for sine ønsker.

6. På arbeidsplassen

116. Barn som arbeider i yngre alder enn det som er tillatt i henhold til loven, og i henhold til det som er fastsatt i Den internasjonale arbeidsorganisasjonens konvensjoner nr. 138 (1973) og 182 (1999), skal høres i barnesensitive omgivelser, slik at man virkelig kan få greie på hva de mener om situasjonen og hva som er best for dem. De bør inkluderes i arbeidet med å finne en løsning som tar hensyn til de økonomiske og sosiostrukturelle begrensningene som disse barna arbeider under, og den kulturelle konteksten de hører hjemme i. Barna bør også høres under arbeidet med å utarbeide en politikk for å avskaffe de underliggende årsakene til barnearbeid, særlig på området utdanning.

117. Arbeidende barn har krav på lovfestet vern mot utnyttelse, og de skal gis anledning til å uttale seg når arbeidsplasser og arbeidsforhold blir kontrollert av inspektører som fører tilsyn med hvordan arbeidslivets lover blir fulgt opp. Barn og representanter for foreninger for arbeidende barn, dersom det eksisterer slike, skal også høres under arbeidet med å lage utkast til lover for arbeidslivet, og når håndhevingen av lovene blir vurdert og evaluert.

7. I forbindelse med vold og voldsforebygging

118. Konvensjonen slår fast at barnet har rett til beskyttelse mot alle former for vold, og at partstatene har plikt til å sørge for at denne retten blir gjennomført for alle barn, uten diskriminering av noe slag. Komiteen oppfordrer partene til å ta barna med på råd under utviklingen og gjennomføringen av tiltak innenfor lovgivning, politikk, utdanning og andre områder, for å bekjempe alle former for vold. Særlig skal det legges vekt på å sikre at marginaliserte og svakerestilte barn, f.eks. barn som blir utnyttet, gatebarn og flyktningebarn, ikke blir utestengt fra konsulteringsprosesser som er utviklet for å få fram barns synspunkter på relevante lovgivningsmessige og politiske prosesser.

119. I den forbindelse hilser komiteen velkommen rapporten fra FNs generalsekretærs undersøkelse av vold mot barn, og komiteen anmoder innstendig partene om å gjennomføre anbefalingene i rapporten i sin helhet, herunder anbefalingen om å gi barna rom for å gi fritt uttrykk for sine synspunkter, og tillegge disse synspunktene behørig vekt, i alle aspekter ved forebygging av, rapportering om og overvåking av vold mot barn.¹⁸

120. En stor del av den volden som barn blir utsatt for, foregår uten at noen protesterer, delvis fordi visse former for overgrep blir oppfattet av barna som akseptert praksis, og delvis på grunn av mangel på barnevennlige rapporteringsmekanismer. Det kan f.eks. være at de ikke har noen som de trygt og i fortrolighet kan rapportere til om mishandling som de har opplevd, f.eks. om

¹⁸ Rapport fra den uavhengige ekspert for FNs undersøkelse av vold mot barn (A/61/299).

fysisk avstraffelse, kjønnslemlestelse eller tidlig bortgiftning, eller at de ikke har noen kanal som de kan formidle sine generelle observasjoner gjennom til de som har ansvaret for å gjennomføre deres rettigheter. En effektiv medvirkning fra barna selv til iverksetting av beskyttende tiltak forutsetter derfor at barna blir informert om retten de har til å bli hørt, og om retten til en oppvekst som er fri for alle former for fysisk og psykisk vold. Partene skal pålegge alle barneinstitusjoner å sørge for at barna har lett tilgang til personer eller organisasjoner som de kan rapportere trygt og i fortrolighet til, herunder gjennom kontakttelefoner, og sørge for at barna har et sted å henvende seg til, der de kan bidra med sin erfaring og sine meninger om bekjempelse av vold mot barn.

121. Komiteen vil også henlede partenes oppmerksomhet på anbefalingen i generalsekretærens rapport om vold mot barn, om å støtte og oppmuntre barnas organisasjoner og tiltak som barna selv står i spissen for, for å bekjempe vold, og inkludere disse organisasjonene i arbeidet med å utarbeide, gjennomføre og evaluere programmer og tiltak mot vold, slik at barna kan spille en sentral rolle for sin egen beskyttelse.

8. I utviklingen av forebyggende strategier

122. Komiteen konstaterer at barnas egen stemme i økende grad er blitt en kraft i arbeidet med å forebygge krenkelser av barns rettigheter. Eksempler på god praksis er tilgjengelig bl.a. når det gjelder innsats for å forebygge vold i skolen, bekjempe utnyttelse av barn til farlig og anstrengende arbeid, sørge for helsetjenester og utdanning til gatebarn, og i behandlingen av barne- og ungdomskriminelle. Barn skal tas med på råd når det skal utarbeides lovgivning og utformes en politikk for disse og andre problemområder, og de skal involveres i arbeidet med å utforme, utvikle og gjennomføre planer og programmer i den forbindelse.

9. I innvandrings- og asylsaker

123. Barn som kommer til et land sammen med foreldre som leter etter arbeid, eller som kommer som flyktninger, er i en særlig sårbar situasjon. Av den grunn er det viktig at deres rett til å gi uttrykk for sine meninger om alle aspekter ved innvandrings- og asylprosedyrene, blir realisert fullt ut. Dersom barnet er innvandrer, skal han/hun bes om å gjøre rede for sine forventninger med hensyn til utdanning, og for sin helsetilstand, slik at han/hun kan bli integrert i skolen og gis tilgang til de nødvendige helsetjenester. Dersom barnet søker om asyl, skal han/hun i tillegg gis anledning til å gjøre rede for årsakene til at han/hun søker om asyl.

124. Komiteen understreker at disse barna må få tilgang til all relevant informasjon, på sitt eget språk, om hvilke rettigheter de har, hvilke tjenester de har tilgang til, herunder kommunikasjonsmidler, og om prosessen i forbindelse med innvandring og asylsøking, slik at de kan gi uttrykk for sine synspunkter, som skal tillegges behørig vekt i prosessen. Det skal oppnevnes verge eller rådgiver, som skal være gratis. Barn som søker om asyl kan også ha behov for effektiv hjelp til oppsporing av familien og relevant informasjon om situasjonen i hjemlandet, for å finne ut hva som er den beste løsningen for dem. Barn som tidligere har vært involvert i væpnet konflikt kan ha behov for spesiell bistand, for å kunne gi uttrykk for hva de trenger. Videre er det viktig å

sørge for at statsløse barn blir inkludert i beslutningsprosessene på de territorier der de befinner seg.¹⁹

10. I krisesituasjoner

125. Komiteen understreker at den rettigheten barn har i henhold til artikkel 12, ikke oppheves i krisesituasjoner eller under etterdønningene etter slike situasjoner. Det er stadig flere eksempler på at barn kan gjøre en betydelig innsats i konfliktsituasjoner, bidra til å finne løsninger etter konflikter og i betydelig grad bidra til gjenoppbyggingen etter krisesituasjoner.²⁰ Komiteen understreket derfor i sin anbefaling etter dagen med generell diskusjon i 2008 at barn som er berørt av krisesituasjoner bør oppmuntres og gis anledning til å medvirke til en analyse av sin situasjon og av framtidsutsiktene. Når barna får være med og bidra, hjelper det dem til å gjenvinne kontrollen over sine liv, bidrar til rehabilitering, utvikler deres organisatoriske ferdigheter og styrker deres følelse av å ha en identitet. Man må imidlertid passe på å beskytte barna, slik at de ikke blir utsatt for situasjoner som kan være traumatiske eller skadelige.

126. Komiteen anmoder derfor partene om å støtte mekanismer som gjør barn, og særlig ungdom, i stand til å spille en aktiv rolle både i gjenoppbyggingen etter krisesituasjoner og i arbeidet med å finne løsninger i kjølvannet av konflikter. Barnas synspunkter bør lyttes til ved vurdering, utforming, gjennomføring, overvåking og evaluering av programmer. Barn i flyktningeleirer kan f.eks. oppmuntres til å bidra til sin egen sikkerhet og trivsel gjennom oppretting av barnefora. Barna må få hjelp til å etablere slike fora, og det må sørges for at foraene blir brukt til barnas beste og i samsvar med deres rett til beskyttelse mot skadelige opplevelser.

11. I nasjonale og internasjonale sammenhenger

127. Det er i stor grad på lokalt nivå at barn får mulighet til å delta. Komiteen hilser velkommen det økende antallet lokale ungdomsparlamerter, kommunale barneråd og ad hoc-konsultasjoner der barn kan gi uttrykk for sine meninger i beslutningsprosesser. Men disse strukturene for formell representasjon i styringen av lokalsamfunnet bør bare være én av mange tilnærmingsmåter for å gjennomføre artikkel 12 på lokalt nivå, ettersom de bare gjør det mulig for et relativt lite antall barn å engasjere seg i lokalsamfunnet. Faste konsultasjonstider hos politikere og offentlige tjenestemenn, åpent hus og besøk på skoler og i barnehager kan være andre anledninger til å kommunisere.

128. Barna bør få støtte og oppmuntring til å opprette egne organisasjoner og sette i gang egne tiltak, som de selv står i spissen for, og som kan skape rom for meningsfylt deltakelse og representasjon. Barna kan i tillegg bidra med sine perspektiver på f.eks. planlegging og utforming av skoler, lekeplasser, parker, fritids- og kulturfasiliteter, offentlige biblioteker,

¹⁹ Jf. komiteens generelle kommentar nr. 6 (2005), om behandling av enslige barn og enslige barn med følgespersoner utenfor deres opprinnelige hjemland (CRC/GC/2005/6).

²⁰ "Medvirkning fra barn og unge i krisesituasjoner: en veiledning for hjelpeorganisasjoner", UNICEF, Bangkok (2007).

helsesenter og lokale transportsystemer, for å gjøre tjenestene mer hensiktsmessige. I kommunale utviklingsplaner som krever offentlig høring, skal barns synspunkter eksplisitt være med.

129. Slike muligheter til medvirkning er etter hvert også etablert på distriktsnivå, regionalt nivå, delstatsnivå og nasjonalt nivå i mange land, der ungdomsparlamerter, ungdomsråd og ungdomskonferanser er fora for barn, der de kan presentere sine synspunkter og gjøre dem kjent for et relevant publikum. Frivillige organisasjoner og sivilsamfunnsorganisasjoner har utviklet framgangsmåter som barna kan støtte seg til, som sikrer at representasjonen er åpen og gjennomiktig, og som reduserer risikoen for manipulering og en representasjon som bare er symbolsk.

130. Komiteen hilser velkommen de betydelige bidrag UNICEF og frivillige organisasjoner har ytt når det gjelder å skape bevissthet om barns rett til å bli hørt og deres rett til medvirkning på alle områder som berører deres liv, og komiteen oppfordrer dem til å fortsette arbeidet med å fremme barns medvirkning i alle saker som angår dem, herunder på grasrotnivå, på kommunalt nivå og på nasjonalt og internasjonalt nivå, og legge til rette for utveksling av gode framgangsmåter. Det bør oppmuntres aktivt til nettverksbygging blant organisasjoner som drives av barn, for å øke muligheten til å utveksle erfaringer, og for å skape plattformer for felles innsats.

131. På det internasjonale plan har barns deltakelse på verdenstoppmøtene for barn, som ble arrangert av generalforsamlingen i 1990 og 2002, og involveringen av barn i rapporteringsprosessen til Komiteen for barnets rettigheter, særlig relevans. Komiteen hilser velkommen skriftlige rapporter og muntlig tilleggsmformasjon som barneorganisasjoner og barnas representanter har bidratt med i forbindelse med overvåkingen av partenes gjennomføring av barnets rettigheter, og komiteen oppfordrer partene og frivillige organisasjoner til å hjelpe barna med å presentere sine synspunkter for komiteen.

D. Grunnleggende krav til gjennomføringen av barnets rett til å bli hørt

132. Komiteen ber innstendig om at partene unngår symbolske tilnærminger, som begrenser barnas mulighet til å gi uttrykk for sine synspunkter, eller som gir barna rett til å bli hørt, men som unnlater å ta behørig hensyn til deres synspunkter. Komiteen understreker at manipulering av barna fra de voksnes side, der barna blir fortalt hva de kan si, eller der barna utsetter seg for risiko ved å delta, ikke er etiske framgangsmåter og ikke kan forstås som gjennomføring av artikkel 12.

133. Dersom barnas deltakelse skal være effektiv og meningsfylt, må den forstås som en prosess, og ikke som en individuell engangsføreteelse. Erfaringene fra Konvensjonen om barnets rettigheter ble vedtatt i 1989, har ført til bred enighet om de grunnleggende kravene som må stilles til en effektiv, etisk og meningsfylt gjennomføring av artikkel 12. Komiteen anbefaler partene å integrere disse kravene i alle lovgivningsmessige og andre tiltak for gjennomføring av denne artikkelen.

134. Alle prosesser der ett eller flere barn blir hørt eller deltar, skal være:

- a) Åpne og informative - barna skal ha lett tilgang til all relevant informasjon, i mangfold-sensitive og alderstilpassede formater, om sin rett til fritt å gi uttrykk for sine

synspunkter, og om plikten partene har til å ta behørig hensyn til disse synspunktene, samt informasjon om hvordan denne medvirkningen skal skje, og dens omfang, formål og potensielle følger.

b) Frivillige - barna skal aldri tvinges til å gi uttrykk for synspunkter mot sin vilje, og de skal gjøres oppmerksom på at de kan trekke seg fra høringen på et hvilket som helst tidspunkt.

c) Basert på respekt - barnas synspunkter skal behandles med respekt, og de skal gis anledning til å komme med ideer og forslag til aktiviteter. Voksne som arbeider med barn skal anerkjenne, respektere og bygge videre på gode eksempler der barn har medvirket, f.eks. bidrag de har ytt til familien, skolen, kulturen og arbeidsmiljøet. De skal også ha forståelse for den sosioøkonomiske, miljømessige og kulturelle konteksten barna lever i. Personer og organisasjoner som arbeider med og for barn, skal også respektere barns synspunkter når det gjelder deltakelse i offentlige begivenheter.

d) Relevante - de spørsmål som barn har rett til å uttrykke sin mening om, skal ha reell relevans for deres liv og gi dem muligheten til å bruke sin kunnskap og sine ferdigheter og evner. I tillegg må det være rom for at barna kan framheve og ta opp spørsmål som de selv vurderer som relevante og viktige.

e) Barnevennlige - omgivelsene og arbeidsmetodene skal tilpasses barnas kapasitet og evner. Det skal være tilstrekkelig tid og ressurser tilgjengelig for å sikre at barna kan forberede seg skikkelig, og at de er trygge på prosessen, slik at forutsetningene ligger til rette for at de kan bidra med sine synspunkter. Det må tas hensyn til at barn i varierende grad har behov for støtte og tilrettelegging, alt etter deres alder og gradvise utvikling.

f) Inkluderende - prosessen skal være inkluderende og ikke gjenspeile eksisterende diskrimineringsmønstre, samtidig som den skal oppmuntre til at marginaliserte barn, både jenter og gutter, får anledning til å delta (se også punkt 88 ovenfor). Barn er ikke en homogen gruppe, og deltakelsen skal være basert på like muligheter for alle, uten diskriminering av noe slag. Det er også viktig at programmer er kulturelt sensitive og tar hensyn til barn fra alle folkegrupper.

g) Støttet av opplæring - de voksne må være godt forberedt og ha de ferdigheter og de hjelpemidler som trengs, slik at de kan legge til rette for at barna kan delta på en effektiv måte. De må f.eks. være godt kvalifisert når det gjelder å lytte til barna, samarbeide med dem og engasjere dem på en effektiv måte, i samsvar med deres gradvise utvikling. Barna selv kan fungere som veiledere og tilretteleggere med hensyn til hvordan man skal fremme en effektiv deltakelse. De har behov for kompetanseutvikling for å styrke sine ferdigheter, f.eks. når det gjelder effektiv deltakelse og bevissthet om hvilke rettigheter de har, og opplæring for å kunne organisere møter, skaffe midler, kommunisere med media, snakke til forsamlinger og tale sin sak.

h) Sikre og sensitive med hensyn til risiko - i visse situasjoner kan det være forbundet med risiko å gi uttrykk for sine synspunkter. Voksne har et ansvar for de barna de samarbeider med, og de må treffe alle mulige forholdsregler for å minimere risikoen for at barna blir utsatt for vold, utnyttelse eller andre negative konsekvenser på grunn av sin

medvirkning i prosessen. Tiltak som kan være nødvendige for å gi barna hensiktsmessig beskyttelse, er bl.a. utvikling av en klar beskyttelsesstrategi, som tar hensyn til at enkelte grupper av barn er særlig risikoutsatt, og at det kan være ekstra vanskelig for disse barna å få hjelp. Barna må være seg bevisst at de har rett til beskyttelse mot vold, og de må vite hvor de skal henvende seg dersom de trenger hjelp. Investering i arbeid for å bevisstgjøre familier og lokalsamfunn er viktig, for å skape forståelse for verdien og konsekvensene av barns medvirkning, og for å minimere risikoen for barna.

i) Ansvarlige - det er viktig at man er forpliktet til å følge opp og evaluere prosessen. Barna må f.eks. i enhver etterforsknings- eller konsultasjonsprosess informeres om hvordan deres synspunkter er blitt tolket og brukt, og de må, dersom det er behov for det, gis anledning til å komme med innsigelser mot og påvirke analysen av deres utsagn. Barna har også krav på å få klare tilbakemeldinger om hvordan deres medvirkning har påvirket utfallet av prosessen. Barna skal, når det er hensiktsmessig, gis anledning til å delta i oppfølgingsprosesser eller oppfølgingsaktiviteter. Overvåking og evaluering av barns medvirkning skal skje med barna selv som deltakere, der dette er mulig.

E. Konklusjoner

135. Partene har i henhold til konvensjonen en klar og direkte juridisk forpliktelse til å investere i realisering av barnets rett til å bli hørt i alle saker som angår han eller henne, og til å tillegge hans eller hennes synspunkter behørig vekt. Dette er en rett ethvert barn har, uten unntak. For at artikkel 12 skal kunne gjennomføres på en meningsfylt måte, må man fjerne alle juridiske, politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle hindringer som står i veien for at barn skal få anledning til å bli hørt og tilgang til medvirkning i alle saker som angår dem. Det krever at man er beredt til å utfordre gamle forestillinger om barns evner og kapasitet, og oppmuntre til utvikling av et miljø der barn kan utvikle og bruke sine evner. Det krever også at man sørger for ressurser og opplæring.

134. Det vil være en utfordring for partene å oppfylle disse forpliktelsene. Men målet er oppnåelig dersom de strategier som er skissert opp i denne generelle kommentaren, blir systematisk gjennomført, og det blir utviklet en kultur basert på respekt for barn og deres synspunkter.
